

MIT I UTOPIJA

Dr IVAN GOLUB

U ovom nabačaju razmišljam o mitu i utopiji te o njihovom odnosu prema ideologiji.

I mit i utopija su posebna vrsta govora. To je poetičan govor. Posebnost toga govora može se označiti kao profetičnost, kao proročki govor. Proročki govor zato jer se predstavlja, odnosno podrazumijeva, kao na neki način nadahnut, govor »u ime« (i bez imenovanja), govor neuprt u dokazivanje; gotovo aksiomski govori no ne u obliku načela nego događanja.

Mit se odnosi na događanje početaka a utopija na događanje svršetaka. Utopija naime svojim govorom o ostvarenju savršenoga stanja zapravo govori o njemu kao svršenome, konačnome, krajnome. Utopija je prorokovanje o s(a)vršenome, o savršenome kao konačnome stanju.

Mit je pak prorokovanje o počecima, o početnom stanju. Za profetski govor u njegovu etimološkom značenju nije bitno da se on odnosi na budućnost, on se može odnositi dobro i na prošlost, bitno je naime da je to govor »u ime«, »aksiomski« govor (pro-femi). Mit se prema tome može zvati profetskim govorom.

Upirući se na etimologiju naziva mit — priča i utopija — nemjesto (ou topos), na toj razini možemo međuodnos mita i utopije izraziti ovako: Mit je utopija početka a utopija je mit svršetka, mit je nemjesto početka a utopija je priča svršetka (u smislu savršenoga).

Mit i utopija su svojim vidjelaštvom, umijećem riječi i svojom neslužnošću na strani poiesisa. Poprime li mitovi i utopije služnost promeću se u ideologiju. Ideologija (uzeta samo u pejorativnom značenju) je jedna ideja koja hoće ne tek teorijski nego operativno biti jedina. Ideologija je apsolutizacija relativnog. Mit i utopija svojim poetskim i profetskim otkrivanjem početog i s(a)vršenog stanja čovječanstva na strani života. Ideologija kao djelatna apsolutizacija relativnoga, nasilna prema zbilji, protivna je životu. Ona je nepoetična jer kako god hoće biti totalna, ona ne uvažuje totalitet zbilje (što je neophodno za poiesis). Nepoetična je i zato što je služna, dok poiesis to nije. Kako mitovi i utopije spadaju u osnovnu i nezamjenjivu hranu čovjekovu, kao kruh, ideologije rado stvaraju mitove i utopije, zapravo paramitove i parautopije. A demitizacija koja se pomodno udomila u teologiji jedva da je pravi put, a deutopizacija koja je načela teologiju jedva da nije korak van puta. Bojati se je naime da demitizacija, deutopizacija u religiji pogoduje ideologizaciji i vodi k depoetizaciji.

Uvijek je postojala vjera otporna na kušnju ideologije. Drugi je vatikanski sabor dekretom o vjerskoj slobodi — zacijelo najdalekosežnijom od svih svojih povelja — podigao visok bedem protiv naplavina i poplava ideologije u Crkvi. Ispovijedajući apsolutnim samo Apsolutno biće, Sabor je sačuvao poštovanje i prema ateističkoj savjesti i priznao da u drugim vjeroispovijestima u njihovim mitovima i obredima, postoje zrake istine.

Apsolutizacija relativnoga zajednička je ideologiji i idololatriji odnosno idolologiji. Dok se podsmijevamo nezgrapnoj idololatriji starih koji su predmete smatrali apsolutnim bićem, sami lako podliježimo kušnji profinjene idololatrije u liku ideologije koja predmete i ideje apsolutizira. Kršćanstvo biju razne kušnje i bit će ga dok bude dana, no čini mi se da je najteža od svih i najpogubnija kušnja pretvaranja kršćanstva u ideologiju: najpogubnija zato što je ideologija ideja koja pretendira na totalitet, a kršćanstvo nije puka ideja; zato što je ideologija apsolutizacija relativnoga a biblijska religija to nije. Zato što je ideologija protuživot, a Isus je za izobilan život.

Ideologizacija vjere ima stanoviti evanlegizatorski čar, obećava brže i vidljivije učinke, predstavlja kraći i lakši put. Ipak stavlja u pitanje identitet biblijske vjere.